

K r o n i k a

hvala jako laskava záme. Saj za take sodbe človek živi in piše, dočim je v našem literarnem svetu vse tako zelo konvencionalno, tako dvoumno in skrito in je zategadelj tako dolgočasno oficieľno, zlasti pohvale in laskave sodbe. — Kar se tiče Vaše namere, sestaviti dramo iz mojega romana, bi seveda popolnoma soglašal z Vami, tudi sem si postavil za pravilo, nikoli ne ovirati takih poskusov; vendar ne morem drugače, ko da Vam pripomnim, da se taki poskusi skoro vedno ne posrečijo, vsaj ne docela.

Neka tajna umetnosti je, po kateri epična oblika ne bo nikoli našla česa nji odgovarjajočega v dramatični. Jaz mislim celo, da so za različne umetnostne oblike tudi vrste odgovarjajočih pesniških misli, tako da se kaku misel ne dá nikdar izraziti v drugi, nji ne odgovarjajoči obliki.

Nekaj drugega bi bilo, če bi roman kolikor mogoče predelali in izpremenili, da bi obdržali od njega samo kako epizodo za predelavo v dramo, ali uporabivši prvotno idejo, docela izpremenili sujet... Vendar Vas prosim, da mojih besed nikakor ne smatrate kot odsvetovanje. Ponavljam, da gledam jaz na Vaš namen z vso simpatijo in da je Vaša volja, brezpogojno dovršiti stvar, záme izredno laskava... Prosim ponovno oproščenja za svoj zakesneli odgovor, — vendar sem kriv, ne da bi me zadela kaka krivda. — Moj naslov je za vsak slučaj: Petrograd, Serpuhovskaja hiša št. 15. — Sprejmite, kneginja, zagotovilo mojega najglobljega češčenja. Vaš prevdani služabnik Fjodor Dostojevskij.

F. A.

Aleksej Tolstoj o sodobnem ruskem slovstvu. Znani pisatelj A. Tolstoj, čigar literarno delo bomo v tekočem letniku «Ljubljanskega Zvona» predstavili svojim čitateljem, je objavil zanimiv članek o novi podobi v ruski literaturi. Iz tega članka povzemamo: Dostojevskega pero je ustvarilo Grušenko. Nje je bilo nekaj v vsaki ruski ženski, in bodisi da samo čisto majčkena kapljica. Tudi dandanes živi Grušenka — a ta je že druga. Pojde ta nova Grušenka z menoj v Sibirijo, v katorgo? In Razkolnikov — bi on dandanes ubil staro oderuhinjo? In Stavrogin — bi se obesil v svoji podstrešnici?

In vsi oni novi tipi, ki še nimajo imena v literaturi, ki so stali na plameneci grmadi revolucije in še zmerom s svojo mrtvaško roko trkajo na brez-pokojno okno pesnikovo, — vsi ti še čakajo svojega utelešenja. Jaz hočem spoznati tega novega človeka. Jaz hočem spoznati samega sebe.

Nekaj čudovitega je moč umetnosti, kadar kleše iz kaosa človeški obraz. Umetnost me povzdiguje, mi dviga glavo visoko do oblakov. Poln ponosa stopam po svoji deželi. —

Prazne besede so, če marsikdo trdi, da nedostaja moderni ruski beletristiki pomembnih talentov. Mladi ruski pripovedniki so neizmerno bolj talentirani in tehtni nego bodisi kdo izmed zapadno-evropskih ali ameriškanskih romanopiscev — teh žeparjev stare kulture, teh hvalilcev kriminalnega preiskavanja, teh norcev njih veličanstva valutnih špekulantov.

Ampak v modernih ruskih povestih ni še videti «človeka». Jaz vidim tesketajoče se življenje, vidim vlak, ki pelje počasi mimo, slišim, kako tuli snežni vihar, vidim ljudi umirati, ljubiti, prepirati se, potovati preko ravnice, bojevati se. Tu — roka, tam — oko, tam — trak kakšnega kosa obleke. Celega človeka pa ne vidim.

Sintetični akt se še ni izvršil.

Kdo je kriv temu? Po moji sodbi napačna metoda, staro podedovani, še izza časa Čehova in dekadentov izvirajoči strah pred veličastnim, umetnostno občutje, ki samo estetizira.

K r o n i k a

Jaz ne priznavam esteticizma niti tedaj, če se nam predstavlja v kakih bledih, brezspolnih junakih, niti tedaj, če se, preoblikovan od revolucijskega ognja, pretvori v konstruktivizem ali pa v ultrarafinirane, do genijalnega opustošenja stopnjevane vprizoritve Meierholdove.

En teden boja zoper esteticizem! Esteticizem je lepi videz, ni lepota, ljubimkajoče uživanje, ne ljubezen, srdita kretnja, ni srd — esteticizem ima mrzlo kri v žilah. Statičen je. Kontemplativen je, a ne sodoživljajoč. On pravi: Evo me, tukaj sem jaz, tukaj je svet, ki se gledaje potapljam vanj. Nikoli pa ne bo dejal: Vsega se jaz razdam temu svetu, jaz sam s e m ta svet.

Umetnost, ki estetizira, je razvedrilo. V nji se vedno znova dviga vprašanje, ali ima umetnost kak zmisel. Esteticizem ne daje odgovora na to.

Esteticizmu stavim jaz nasproti literaturo monumentalnega realizma. Naloga te literature je ustvarjati ljudi. Nje metoda — tvoriti tipe. Njen patos — vseljidska sreča, — izpopolnjevanje. Njena vera — človeška veličina. Njena pot — naravnost do najvišjega cilja: v strasti, v veličastnem naponu, ustvariti tip velikega človeka. Maupassant je mrtev, Viktor Hugo živi. Čehov je zbledel kakor akvarel, — Gogolj kipi kakor neusahljiv, vroč življenski vrelec.

Iz megle stoletij vstajajo nesmrtni tipi: tu je bojevnik-trgovec, večni blodni Odisej; tu je junak, ki je s ščitom zaprl pot v svojo domovino; tu je vodja legij, krotitelj sveta; tu — ljudski tribun; tu — patricij, ki izprazni pri simpoziju čašo strupa; tu — fanatik nove vere, svetnik v puščavi; tu — kruti in sanjavi križar; tu — vitez brez strahu in groze; tu — pošteni meščan in čitatelj biblije; tu — konkvistador, ki na poti za Eldoradom odkriva nezane dežele; tu — bosonogi Jakobinec z volčjim pogledom, rušilec prestolov; tu — brezskrbni sabljač, pustolovski huzar; romantik iz časov Sturm in Dranga z vihrajočim ogrinjalom; poslovni človek, «utemeljitelj» devetnajstega stoletja; teoretik pravičnosti, stalni gost ječ, rušitelj meščanskega sveta; krhki, visoko komplicirani, brezvoljni intelektualec... Tu je končno vojak, mobiliziran leta 1914., z medeno identitetno znamko...

Tu je zadnja meja. Odtod dalje gredo pota ruske in evropske literature narazen.

*

Junaka! Mi rabimo junaka naših dni! Heroičen roman.

Ne smemo se strašiti pred veličastnimi kretnjami in velikimi besedami. življenje se zaganja z zaletom in govori prodirne, trde besede.

Ne smemo se strašiti pred okornimi opisovanji, ne pred dolžino, ne pred utrujajočimi karakteristikami: monumentalen realizem! Dajte, da postavimo Osso na Pelion!

Ruska umetnost mora biti jasna in prozorna kakor Puškinovi verzi. Vonj teles mora biti v nji in biti mora bistvenejša nego vsakdanje življenje. Bodi poštena, stvarna in polna velikega duha!

Njena arhitektonika bodi velikolepa, stroga in enostavna, kakor obok neba nad brezkraino stepo.

Zakaj mi, nomadje velikih časov, smo obljudili — kakor nekoč kvekerji — novo Ameriko. In literatura je eden izmed temeljnih kamenov naše nove hiše.

F. A.

Urednikov «imprimatur» dne 6. januarja 1926.